

12

L'ESPILL,
ADAPTACIÓ CATALANA
D'ESTEVE ALBERT
DE LO MIRALHET
DE MAX ROQUETA

PER

JAUME VELLVEHÍ I ALTIMIRA
NÚRIA ONTIVEROS I BRIANSÓ

P. 151 - 174

Jaume Vellvehí i Altimira pertany al Grup d'Història del Casal de Mataró i al Centre d'Estudis Esteve Albert I Corp de Dosrius. Núria Ontiveros i Briansó pertany al Grup d'Història del Casal de Mataró i al Cercle d'Agermanament Occitano Català.

Scena I

La Mia i Condroseta

La Mia. (sortis de l'ostau, espilha d'aquí, d'alai, pui sona:) Condroseta!

Condroseta!

Condroseta (ga faneis a la finestra)

Ere aquí.

La Mia. E de que fas aumont

Condroseta... Espilhe se lo faire ven
-fas, per lo camin de la plana.

La Mia. Momenca de trajar lo taus
long. Mas coma lo conasse tantplan
que vendra per la corcha. Es per
la bessonh que demora aumont.

La Condroseta. Aquí n'ai plan; Vex
liat per los ^{bois}bois e las cants

La Mia. Davala me d'aquí, qu'aque
se fai pas. O rataben ben faneis
que ia aquel carbonier a des

MAX ROQUETA. *LO MIRALHET*

Max Roqueta (Argelièrs, 1908 - Montpelhièr, 2005) destacà com a poeta però, principalment, com a prosista i, essent la faceta menys coneguda però no menor, com a autor teatral. La seva obra dramàtica comptabilitza fins a disset textos, majoritàriament comèdies. La seva dramaturgia, de base senzilla i mínima escenografia, deixa tota la força a la paraula i a la interpretació.

Lo miralhet és una de les primeres peces teatrals que va escriure. Es tracta d'una comèdia en un sol acte i deu escenes. L'acció se situa en un temps indeterminat però reulat, en un mas perdut del Llenguadoc. Tres personatges, Siló, el pare, Mia, la mare, i Cendroseta, la filla de quinze anys. Un dia el pare, que ha anat a ciutat convidat al casament del fill de l'amo, porta un objecte que ningú sap per a què serveix: un petit mirall rodó. Cadascun dels personatges, en mirar-lo, s'hi veu reflectit sense reconèixer-s'hi. En no poder identificar la pròpia imatge els personatges hi descobriren el seu desig inconscient, que projectaran en una persona desconeguda. El mirall, finalment, es trencarà i la família restarà totalment trasbalsada. Així doncs, Roqueta ens proposa una mirada sobre la identitat i els desitjos inconscients a través d'uns personatges ingenus en un món, el del Causse de Larzac, apartat, atemporal i màgic.

— 2 —

ESTEVE ALBERT I MAX ROQUETA

Si bé no podem descartar un contacte anterior, Esteve Albert i Max Roqueta¹ es van conèixer a Montpeller, el 1953, en les trobades per crear una revista occitano-catalana, la revista *Vida Nova* que veuria la llum la tardor de 1954. De llavors ençà, la relació entre ambdós fou, amb alguns alts i baixos, continuada en el temps amb *Vida Nova* en el rerefons, però també a propòsit de l'activisme d'Albert, ja fos convidant Roqueta a conferenciar a Andorra, a participar en l'homenatge a Josep Sebastià Pons o amb motiu dels muntatges teatrals. Explicava Albert a Pere Grau que des que el poeta Josep Sebastià Pons li «posà el *Verd Paradís* de M. Roqueta a les mans, ja vaig manifestar un gran interès per la seva obra i pensament».² Una afirmació que no deu ser exacta, si no és que, com ben bé podria ser, tingués accés a un original previ a la publicació del llibre el 1961. El que sí sabem amb certesa és que Albert coneixia d'abans d'aquella data la peça teatral de Roqueta. I, certament, n'havia quedat prou impressionat com per a què el gener de 1957, uns mesos abans que sortís publicada la traducció francesa, es proposés representar *Lo miralhet* a Les Escaldes a Andorra tal com ho anuncià a Miquel Guinart: «Ara li faré representar *Lo Miralhet* aquí; ja us enviaré impresos».³ Desconeixem si finalment s'estrenà en aquesta ocasió però, en canvi, sí que sabem amb certesa que la va dur als escenaris barcelonins, això sí, sense poder-ne precisar la data. La relació amb Roqueta, doncs, va facilitar l'accés del dosriuenc a *Lo miralhet*, obra de la qual conservava un manuscrit original autògraf en occità entre la seva documentació.

Fou als anys cinquanta principis dels seixanta que Albert prengué consciència de la necessitat de divulgar l'obra dels escriptors occitans a Catalunya, especialment teatre i poesia: era «qüestió de traduir, fer representar en català el bon teatre occità i alguna cosa dels poetes joves, sobretot

de'n Pere Pessamessa». I fou en aquest context que es proposà la traducció i representació a Barcelona d'una obra de «Lleó Cordes i una de Max Roqueta».⁴

— 3 —

LA RECEPCIÓ DE *LO MIRALHET* A CATALUNYA

La recepció de l'obra teatral de Max Roqueta a Catalunya cal situar-la amb anterioritat a la publicació de *Lo miralhet*, editada per primer cop en traducció francesa a L'Avant-scène el 1957: *La comédie du miroir*. Moltes de les obres del montpellerí es publicaren tardanament i *Lo miralhet* no es publicaria en occità fins al 1981.⁵

El 12 de setembre de 1954 se celebrà la festa dels VII Jocs Florals de Bellaterra en el marc de la qual, abans del veredictes i lliurament dels premis, es va estrenar *L'Espill*, la comèdia de Roqueta traduïda per Núria Seras. L'obra fou dirigida per Rafael Bertran i Montserrat i interpretada per Lluís Samsó en el paper de Siló, Laura Riera en el de Mia i Maria Rosa Bertran com a Cendroseta.⁶ La sessió era en homenatge al montpellerí i era una gentilesa de la Col·lecció Teatre íntim que publicava l'editor Joan Grases. En aquells moments, Teatre íntim ja havia estrenat *El casinet dels morts*, de Felíu Aleu, *L'amor deixa el camí ral*, de Joan Oliver i l'adaptació de *Solitud* de Victor Català d'Esteve Albert, que s'havia representat al teatre CAPSA el 8 de maig d'aquell mateix any. Estava prevista l'estrena de *El còctel dels acusats* de Carles Soldevila. Bertran ja coneixia Albert d'abans, ja que havia dirigit la lectura de la Medea del dosriuenc, el març del mateix 1954, a la Universitat de Barcelona, i en dirigiria l'estrena l'any següent, a càrrec del grup Palestra a Mataró i a Barcelona. Aquesta col·laboració entre els dos homes de teatre ens porta a plantejar la possibilitat que al darrera d'aquesta primera estrena a Catalunya hi hagués també Esteve Albert. Amb tot, la seva versió, com hem dit abans, no s'estrenaria fins temps després, probablement el 1957 a Andorra i més endavant a Barcelona. L'estrena barcelonina però, fou desafortunada. Com explicà Albert,⁷ abans de l'estrena de l'obra es van extraviar els darrers fulls del text, cosa que, un cop més, obligà a Albert a improvisar-ne el final. A la representació hi assistí Max Roqueta que es disgustà amb les mancances d'aquella darrera escena representada.

— 4 —

L'ESPILL D'ESTEVE ALBERT

Es conserva el manuscrit original en occità de la peça *Lo miralhet* de Max Roqueta en l'Arxiu de Sort.⁸ El manuscrit sembla destinat a l'edició per la Societat d'Estudis Occitans l'any 1946, tal com es dedueix a la portada. Es tracta d'un manuscrit en fulls solts de bloc quadriculat amb espiral, escrit amb tinta de color violaci, de 53 pàgines numerades més la portada. L'obra és una comèdia en un sol acte i deu escenes. El manuscrit presenta algunes correccions manuals en francès que semblen de la mà de l'autor. També s'hi conserven diverses còpies incompletes i un manuscrit de la versió catalana de l'obra. Les còpies estan distribuïdes en tres plec o jocs diferents. Són còpies que corresponen a originals distints i contenen algunes variants. Es tracta dels textos destinats als intèrprets, però els fulls estan mes-

[2]

clats, alguns contenen errors de numeració de les escenes i altres no estan paginats. Tots són incomplets.

4.1 — Descripció dels testimonis

Espill — *L'Espill*. ACPS: 210-1-T1-13506. Es tracta de tres fulls mecanografiats en paper de còpia en carbó que contenen les sis primeres escenes i el començament de la setena. Respecte dels altres testimonis és el que presenta més variacions. El testimoni està duplicat i conté algunes correccions dactilogràfiques.

Mirallet1 — *El mirallet. Comèdia en un acte de Max Roquette*, traduïda per E.A. ACPS: 210-1-T1-11644. Conservat conjuntament amb el manuscrit de *Lo miralhet* de Max Roqueta. Es tracta de quatre fulls numerats mecanografiats en paper de còpia en carbó. Els dos primers fulls contenen les quatre primeres escenes i el començament de la cinquena, però hi ha un error de numeració i s'hi repeteix l'escena III que, en realitat, correspon a l'escena IV. Hi manca el full número tres. Els fulls quatre i cinc continuen la numeració errònia de les escenes i contenen de la VII a la XII i el començament de la XIII. Presenta algunes rectificacions dactilogràfiques, generalment il·legibles.

Mirallet2 — *El mirallet. Comèdia en tres actes de Max Roquette*, traduïda per E.A. ACPS: 210-1-T1-11644. Conservat conjuntament amb el manuscrit de *Lo miralhet* de Max Roqueta i amb el mecanoscrit *Mirallet1*. El títol que encapçala el testimoni està rectificat a mà amb bolígraf de tinta blava: *L'Espill [...] per Nuri Seras*. Per la calligrafia, la correcció sembla deure's al propi Albert. Es tracta d'una còpia mecanografiada en paper de còpia en carbó del primer full seguit de dues còpies del tercer full que no pertanyen al mateix joc ja que presenten lleugeres variants. Aquest full 3 és el que mancava a *Mirallet1*. Contenen les escenes I, II i part de la III al primer full i el final de la IV i part de la V en l'altre. També aplega tres còpies més del primer full, dues del segon, dues del quart i dues del cinquè del plec *Mirallet1*. Presenta algunes correccions manuals amb tinta blava.

M — Manuscrit incomplet sense títol. ACPS: 210-1-T1-11644. Conservat conjuntament amb el manuscrit de *Lo miralhet* de Max Roqueta i amb els mecanoscrits *Mirallet1* i *Mirallet2*. Es tracta d'un manuscrit en fulls solts de bloc quadriculat amb espiral. El manuscrit és incomplet, falten les cinc primeres fulles. S'inicia amb la numeració a la part superior dreta amb el número sis. En els fulls següents la numeració es deu a una altra mà i es numeren a la part inferior. Conté les quatre darreres escenes: del final de la XI a la XV prosseguint la numeració errònia de *Mirallet1*. Identifiquem la calligrafia com la d'Esteve Albert.

4.2 — L'obra

Si bé l'adaptació albertiana segueix l'original de Roqueta, sovint literalment, hi introdueix alguns canvis prou remarcables que, certament,

[2] Programa de mà de la primera representació de *L'espill* en versió catalana de Núria Seras el 1954. BIBLIOTECA HUMANITATS UAB: FONS VICENS CALDES

l'apropen a una reescriptura original. En qualsevol cas és una adaptació personal, que intuïm diferenciada de la que dirigí Rafael Bertran, el 1954, basada en la traducció de Núria Seras –a partir de la qual Albert degué treballar la seva.

Quant a les diferències entre els testimonis albertians, *Espill* és més simple que els altres dos. Per exemple, suprimeix o simplifica bona part de les acotacions, que en les altres versions reforcen les actituds dels personatges en l'escena: «Cendroseta està mirant per la finestra, tota melindrosa» (I), o quan arriba Siló «Cendroseta surt d'una correguda i abraça el seu pare tota joiosa» (VI) i quan Mia surt del mas ho fa «tota sorpresa» i increpa Siló (VII). De fet, les acotacions de *Mirallet1* i *Mirallet2* es corresponen en bona mesura a les de l'original de Roqueta: per exemple, Siló es mostra «com atrapat» quan li demanen què li ha regalat l'amo a ell (VI) en correspondència amb l'original: «(geinat) a ieu... no, no, m'ha pas res bailat» (*Miralhet*, II,13). Llevat de les excepcions més rellevants, que sí que afecten el plantejament de l'obra, en general les variants es circumscriuen a refeccions del redactat.

Un dels primers canvis és la localització. *Lo miralhet* de Roqueta es localitza en una «boria perduda dau Larzac i a d'aquo un o mai d'un secle» mentre que en *L'Espill* d'Albert no s'especifica. Ara bé, en els altres mecanoscrits l'acció s'esdevé «davant d'una casa de pagès, perduda pel bosc» i a les darreries del segle XVIII. Més significatiu és el canvi en les edats dels dos progenitors: en l'original és de 60 anys el pare i 50 la mare i de 45 i 40 anys respectivament en l'albertiana. Aquest canvi, que podria no tenir més rellevància, és remarcable ja que no va ser tingut en compte a l'hora d'esmentar les edats que tenien quan es van casar els dos personatges, «Tenia vint-i-cinc anys i jo divuit» diu Mia (III). De fet, el mateix error es produeix en l'original de Roqueta, cosa que posa en evidència la literalitat d'alguns passatges de la versió.

Sí, però, que Albert introdueix petits canvis en la història. El repàs als regals de l'amo que fa Mia, Albert el redueix al bastó d'ivori, la pipa i una mula blanca, que a *Mirallet1*, tot seguint Roqueta, també hi havia un gabinet de caça i una escopeta. En l'occitana, Mia és queda sola per mirar el mirall perquè Siló se'n va a bombejar l'aigua per regar els camps (VIII), en canvi a l'albertiana és queda sola perquè Siló acompanya Cendroseta que fingeix mal de queixal (XV).

Roqueta caracteritza més les situacions, Siló explica, per exemple, l'anada al casament: tan bé que s'ho va passar, com era la festa, el xivarri, el jovent, l'amo, l'ambient... el dosriuenc, en canvi, ho fa superficialment. Probablement però, el tret més distintiu és que Albert accentua la comicitat de la comèdia introduint petits canvis. Per exemple, Mia trenca el mirallet com a reacció en descobrir el suposat engany del marit en veure-s'hi reflectida, cosa que Albert farà que succeeixi més endavant i enmig de la discussió. I, en canvi, la reacció de la dona és d'agafar un bastó per colpejar Siló. «Agafaré un bastó i li trencaré per l'esquena!» diu Mia (XV) que es veu encoratjada, lluny de posar-hi pau, per Cendroseta, «Sí, mare, sí! Pegueu-li! Us enganya amb una noia!...» (XVI) a la qual cosa la mare, contradita en la vellesa de l'amant, reacciona irada i vol pegar sa filla. Un episodi, doncs, que en el context de la comèdia, amb anades i vingudes, embolics, ingenuïtat i certa sornegueria, reforça una vis còmica de caire popular. Un reforç al

qual també contribueix l'episodi de l'espina que, suposadament, s'ha clavat Siló a la mà. A la de Roqueta Mia diu que la hi traurà amb el ganivet que du, en canvi a la d'Albert diu que ho farà amb una agulla, una acció ben quotidiana, per després aparèixer per la porta amb un ganivet provocant un pànic histriònic a en Siló,

MIA: Amb les dents et vols arrencar l'espina? Porta, porta, ja veuràs com amb la punta del ganivet te la trauré *desseguida!*

SILÓ (*esverat i corrent*): Auxili! Que la dona em vol tallar la mà! Fuig d'aquí mala bruixa! Reina santíssima, ajudeu-me!

MIA: Però que t'has tornat boig? Jo el que vull es llevar-te l'espina que et fa tant mal, que sanglotes com una criatura. (X)

L'impacte de l'entrada en escena de Mia amb el ganivet i la reacció de Siló busca la hilaritat en el públic. De fet, tota l'escena X té una força còmica que no té el mateix episodi en Roqueta. A més, l'originalitat d'Albert també es fa palesa en la cançó que canta Siló induït per Mia:

MIA (*agafant-s'hi a broma*): Ai! Senyor, davant de can Xurriaques

SILÓ (*seguint-la cantant*):

...n'hi ha un lledoner corcat
que hi fiquen les criatures
a dintre d'un sac lligat
el vell i la vella a dintre d'un picotí. (X)

Que en Roqueta no és cap altra que Se canta (*o Aquelas montanhas*), la versió montpelleresa de l'himne occità:

LA MIA [...] aval dins la plana.

LO SILOU: ...aval dins la plana

i a un piboul trancat

lo cocut i canta... (*Lo miralhet, 20*)

També hi ha certa diferència en el tractament dels personatges. Per exemple, en Albert, Cendroseta es mostra més preocupada per l'engany del pare a la mare que de la bellesa de la desconeguda del mirall que, en Roqueta, es remarca més i fins al punt que Cendroseta en queda captivada i voldria besar-la (escena V). És més, la noia albertiana se'ns mostra més sensible i, en descobrir l'engany del pare, plora desconsolada (XIV).

Però el tret diferencial de *L'Espill* d'Albert és el desenllaç final. Si a l'obra del montpellerí el desenllaç és més reflexiu, amb uns personatges encaparrats en els respectius fantasmes personals: la percepció de la lletgesa pròpia que té Cendroseta com una expressió de manca d'autoestima i alhora cert complex d'Èdip en voler seduir el pare a través de la desconeguda del mirall. La por a l'engany del marit a qui voldria seduir amb un encanteri a través de la bruixa del mirall, com a obsessió per l'envelliment i el pas del temps de Mia. O la feblesa emocional de Siló davant la figura del pare com a referent del qual no pot estar a l'alçada i cert narcisisme a través del mirall, una mena d'immaduresa afectiva d'un adolescent eternament orfe.

Són, doncs, uns personatges que, posats davant del mirall, descobriren els seus desitjos inconscients, però no aconsegueixen superar-los. Siló, Mia i Cendroseta no reconeixen la realitat, que la màgia i el misteri es deuen només a un simple mirall sobre el que es projecten, fent aflorar els seus fantasmes, i tots segueixen essent presoners del desig inconscient. En Albert, en canvi, els personatges s'adonen que és un mirall i es reconcilien sense més preocupacions. Se'n van plegats a sopar i tot queda en una anècdota ple d'innocència. És un final feliç que no planteja grans reflexions.

— 5 —

CONCLUSIONS

L'Espill d'Esteve Albert, com hem vist, és una adaptació sense majors pretensions, com evidencia una certa tendència a la traducció literal. Amb tot, d'una banda, simplifica l'original, cosa que acaba perjudicant la caracterització dels personatges i, d'una altra, hi introdueix petites variacions que s'encaminen a potenciar la comicitat i crea un desenllaç ben diferent de l'original, alhora que menys reeixit. Cal dir que les darreres escenes, a partir de la XIV, que són les més distintives de *L'Espill* d'Albert, es troben en l'original manuscrit, l'únic testimoni conservat d'aquestes escenes. Aquest fet ens porta a plantejar que es tracti del final improvisat després de la pèrdua dels originals poc abans de la representació. En aquest cas, doncs, l'originalitat de la versió albertiana es deuria més a les circumstàncies pràctiques que a una voluntat expressa de reescriptura de l'obra. Una possible reescriptura que tindria en el mecanoscrit *Espill* i en el manuscrit M els testimonis més propers a l'adaptació d'Albert, basada en la traducció de Núria Seras.

— 6 —

L'EDICIÓ

La nostra intenció ha estat la de restituir dins del possible una versió coherent i el màxim de completa possible donades les circumstàncies textuales. Hem provat de ser fidels a l'obra d'Albert i, per això mateix, hem respectat el màxim el seu text limitant-nos a la mínima intervenció encaminada només a fer-lo llegible. Així, hem regularitzat l'ús de majúscules i hem unificat les acotacions indicant-les entre parèntesi i en cursiva. Igualment, hem corregit els errors dactilogràfics i alguns d'ortografia, pocs, i hem accentuat d'acord a la normativa actual. Hem mantingut sense corregir algunes formes i lèxic que considerem genuïnes de l'autor o característic d'un moment (*coneixo, desseguida, enrecordar-se, estrugança, genollar-se, regastanyera, soleiada, o trolí*, per exemple) i que indiquem en cursiva. També mantenim els castellanismes (com ara *bulto*). Cal destacar l'ús d'alguns mots no normatius com ara la forma arcaica d'imperatiu del verb veure (*vejam*), o els mots *clatellina, verder* i *escorfollar* recollits al DCVB.

No fem una edició crítica del text d'Albert per bé que n'indiquem algunes variants i correccions de l'autor que enriqueixen la interpretació de l'obra albertiana, objectiu últim de l'edició. Quant a les fonts, seguim *Espill* que completem amb *Mirallet1* a partir de l'escena VII i amb M des de la XIII. Indiquem amb nota les variants més remarcables d'*Espill* respecte de *Mirallet1* i *Mirallet2*, quan és el cas, entre aquests dos plecs.

L'Espill

PERSONATGES:

Cendroseta 18 anys, la filla.

Mia – 40 anys, la mare.

Siló – 45 anys, el pare, barbut com un sastre.

ACTE ÚNIC

ESCENA I

Mia i Cendroseta

*(S'alça el teló i la Cendroseta s'està a dalt a la finestra, en això surt la seva mare i es posa a cridar).*⁹

MIA:

Cendroseeeta! Cendroseeeta!

CENDROSETA:

Soc ací.

MIA:

I què hi fas aquí?¹⁰

CENDROSETA:

Miro... miro... miro si ve el pare, pel camí de la plana.

MIA:

Trobo que tarda molt, però, com que el *coneixo* tan bé, estic segura que vindrà pel còrrec. Au, Baixa tu d'aquí, que no el faràs tornar més de pressa en què t'estiguis aquí a dalt esperant-lo.¹¹

CENDROSETA:

S'hi està tan bé! Veig fins enllà d'enllà dels boscos i les comes.

MIA:

Et dic que baixis, que una noia com tu no hi ha de fer res a la finestra... No veus que hi ha el carboner que et podria veure. I aquell caçador que ronda la casa. Ves què en dirien si et veies-sin aquí dalt. Oh! I a tu que els homes t'han fet tanta por,¹² fins del carter, quan venia t'amagaves! Només de veure'l ja corries cap a la vora del foc, que d'això et vàrem treure aquest nom. Va ser ton avi que te'l va posar i sempre més t'ha quedat. Ja era ben babau ton avi, ja! Sembla que el vegi, mirant a ton pare, ara que és vell, és igual, igual. Au, baixa, baixa d'aquí dalt.

(Cendroseta baixa).

ESCENA II

Mia, sola

MIA:

Sembla estrany que no sigui aquí, ja. No és pas de bon avenir que un home, que a la vila fa anys que no hi ha anat, ara no en sàpiga tornar.¹³

ESCENA III
Cendroseta i Mia

CENDROSETA:

Encara no sé perquè hi va anar el pare a la vila.

MIA:

Perquè l'amo el va convidar al casament del seu fill. No en deuen haver fet poca de festa amb aquest casament!

CENDROSETA:

Quan un es casa, es fa una gran festa?

MIA:

és clar!

CENDROSETA:

I, vosaltres, també la vàreu fer?

MIA:

I és clar que sí! Però no pas com les que fan a casa l'amo. L'amo és molt ric i viu en una casa com un palau. No hi pot pas entrar tothom que vol. Imagina't, que el teu pare, abans d'anar-hi, va haver d'anar a cal barber a fer-se treure la clatellina i afaitar-se el pèl del morro...¹⁴

CENDROSETA:

Sempre havia dut una barba així, el pare?¹⁵

MIA:

No la duia pas quan ens vàrem casar. Llavors tenia una cara fina com un ametlló pelat.

CENDROSETA:

Devia ésser jove...

MIA:

Tenia vint-i-cinc anys i jo divuit. Tenia una estampa com no n'he vista cap més.

CENDROSETA:

I, gens, gens de pèl al morro?

MIA:

No, et dic que no. Tenia la cara llisa com un ou.¹⁶

CENDROSETA:

Devia semblar aquell noi que l'altre dia va passar per aquí.¹⁷

MIA:

Qui te'n parla d'aquell perdulari? On el vas veure?

CENDROSETA:

Aquí, al repeu del bosc, jo cosia a l'ombra.

MIA:

Doncs, no havies d'estar-t'hi!

CENDROSETA:

Feia una calda... Jo buscava l'aire. No el vaig pas sentir quan s'acostava. Me'l vaig trobar a davant, sense adonar-me'n.

MIA:

I que et va dir alguna cosa?

CENDROSETA:

No res. Em va preguntar si hi havia el pare.¹⁸

MIA:

I què et va dir més?

CENDROSETA:

Que feia molta calor... I què se jo més.

MIA:

I tu què li deies?

CENDROSETA:

Jo? ... Si era la primera vegada que un jove em parlava. Por tenia que no em venien les paraules a la boca, ara, quan he vist que s'hi assentava.¹⁹

MIA:

S'assentava? I a prop teu?

CENDROSETA:

Si, i em parlava... tal com ho fa el pare de vegades. Hauríeu hagut de sentir-lo. Ara, quan m'ha passat la por, ja no me n'he *enrecorda't* de dir-li que marxés.

MIA:

Quin poca-vergonya, que es posa a enraonar amb una noia sense saber-ho els seus pares.

CENDROSETA:

No sigueu malpensada, al cap de vall, és un noi de la meva mateixa edat.

MIA:

I, què saps tu, què pretén, aquest *trolí*... Aquest passerell!

CENDROSETA:

Pobre de mi, si no hi he vist, pas, cap mal.

MIA:

El mal és, que un noi, que pretén una noia, tant n'hi fa que en tingui vint com quaranta d'anys... Els conec prou!

CENDROSETA:

Com, quaranta?

MIA:

Sé el que dic i el què passa a les viles. És per això, que pateixo en veure que el teu pare no arriba. Ja et dic jo, que entre ell i tu, em fareu tornar vella abans d'hora. Bé, tu ves amb compte i jo ja vigilaré, aquest *trolí*, que s'ha atrevit a aturar-se davant de casa i estar-s'hi tota una estona.

CENDROSETA:

No me n'he adonat pas, que s'hi *estés* tota una estona.

MIA:

Doncs, per aquí, comença el perill.

CENDROSETA:

Però, si tenia la cara llisa com la roba de la mestressa.

MIA:

Calla! i guarda-te'n prou de tornar-hi. Que si no, li diré jo tot a ton pare. I ves, ves a dintre i posa-li el vi fresc, que ja saps que rondina, si no li troba, quan arriba.

CENDROSETA:

Però, si ja fa cinc dies, que li tinc!

MIA:

Doncs, treu-lo que ho seria massa, i com que arribarà cansat i suat li faria mal.

CENDROSETA:

I, si no arriba, encara?

MIA:

Que no et dic, que sento que puja, pels castanyers.

CENDROSETA:

Així, m'espero.

MIA:

I, si fos un altre home! Tu, a dins. Ja sortiràs quan vegis que és ell, que si no ho fos, Déu te'n guard de treure el cap, au!

(Cendroseta surt)

ESCENA IV

Mia després Siló

MIA:

Vaja, si és ell! El perdulari! Te'n vas per tres dies i tornes el que fa cinc, Deixant-me tota sola amb la noia i havent-me de cuidar de tot el bestiar?²⁰

SILÓ:

Que ha passat alguna cosa?

MIA:

Què vols que hagi passat? Que et penses que només tu...

ESCENA V

Cendroseta sortint²¹

CENDROSETA:

Us heu divertit força, pare?

SILÓ:

Ja ho crec! Ja ho crec! Tot eren joves i noies rient i cantant. Quasi em sentia avergonyit.

MIA:

I l'amo?

SILÓ:

Content...

CENDROSETA:

Estava content?

SILÓ:

Feliç com un rei. Oh! I ara que me'n recordo m'ha donat un present per a cadascú.

CENDROSETA:

Un present?

MIA:

I no ens l'has donat *desseguida*?

SILÓ:
Com que m'has fet aquella arribada, me n'has distret.

MIA:
Va, va cerca, va!

SILÓ:
Té, una mantellina de seda per a tu.

MIA:
Una mantellina de seda? (*se la prova*) Semblo la mateixa?

CENDROSETA:
Que en feu de goig, mare.

MIA:
I per la Cendroseta, què duus?

SILÓ:
Per la Cendroseta m'ha donat un anell d'argent.

CENDROSETA:
Un anell per a mi?

MIA:
I d'argent? Va, va, treu-lo.

SILÓ:
Té, té posa-te'l *desseguida*.
(*Cendroseta, se'l posa*)

SILÓ:
Quina mà més polida, eh?... Bé, ara anem per feina. Ara, que he arribat, cal que la feina de la casa no hagi de patir-ne.²²
(*Cendroseta surt*)

ESCENA VI
Siló i Mia

MIA:
I a tu què t'ha donat l'amo?

SILÓ (*com atrapat*):
A mi? Què vols que *fagi* a un home? Els regals es fan a les dones perquè estiguen contentes.

MIA:
Doncs, és molt estrany; perquè els regals l'amo te'ls feia sempre a tu. L'any passat et va regalar aquell bastó de vori, tot entallat, que encara el tindries, si no l'haguessis venut a un gitano.²³

SILÓ:
Li vaig vendre, perquè jo no en feia res i me'l va pagar bé.

MIA:
Li haguessis venut la pipa, que també te la va regalar l'amo!

SILÓ:
És un record. Que no es ven, una pipa, quan s'ha dut als morros.

MIA:
També et va regalar la mula blanca, llavors que li va néixer l'hereu.²⁴

SILÓ:
Per això, que no devia *sapiguer* què regalar-me i deu haver pen-

sat «Aquesta vegada dona-li alguna cosa per a les dones!». No veus que a la vila tot canvia i muden els costums. Si abans els regals es feien als homes ara es fan a les dones. No ens hi hem de fer pas mala sang. No estàs contenta? Doncs fora embolics, que tu encara em faries ballar el cap. I mira, que entre la *soleiada* del camí i tantes converses que he hagut de sentir, ja no sé com el tinc el cap. Aviat m'hi sortiria fum i tot.

MIA:

No em sé fer a la idea que a tu no t'hagi regalat res, l'amo.

SILÓ:

Deixa't d'idees i no em preguntis més que no et contestaré.
Ja has donat menjar a les gallines?

MIA:

No es pas tan tard com això, tampoc.

SILÓ:

I ja has fet entrar el bestiar?

MIA:

Que tens por que es posi a ploure?

SILÓ:

Després, et queixaràs de la guineu.

MIA:

Noi! Trobo que arribes molt abrivat! Mai no t'havies cuidat de fer entrar el bestiar, ni de les gallines, ni de la guineu!

SILÓ:

I ja has donat menjar, a les vaques?

MIA:

Escolta, noi! Que t'has trastocat? Que vols dir que les bodes no t'han pujat al cap?

SILÓ:

Mare de Déu, com deu haver anat tot això, mentre jo he estat fora! Vinga, vinga a fer tot això!

MIA (*sortint*):

S'ha trastocat, s'ha ben trastocat!²⁵

(*Mia surt*)

ESCENA VII²⁶

Siló, tot sol.

SILÓ (*traient-se un bulto*):

Quina alegria mes gran de poder-te veure, després de tants anys. I que ets ben bé tu, que em somrius i quedes tan estranyat de veure'm, com jo mateix. Jo no sé què em vols dir, quan mous els llavis, però veig que m'enraones, i que ets igual igual, que quan estaves amb nosaltres, ben viu i sa.²⁷ Quan l'amo m'ha regalat aquest vidre i m'ho ha dit, m'he cregut que volia rifar-se'm ... i ara resulta que és veritat!... Quin poder! Quin poder més gran té aquest vidre! ...Em posaria a plorar (*es posa a plorar*).

(*En això Cendroseta treu el cap per la finestra i queda tota sorpresa*).

SILÓ:

És un consol de tornar-te a veure i trobar-te igual, igual com eres quan estaves a casa ben viu i sa!... Fins em sembla que jo em torno jove!... Aneu a saber el secret d'aquest vidre!... Tants anys que han passat i tu ets igual, igual que llavors!... Fins em sembla que torno a ésser petit i tu encara em tornaràs a fer seure als teus genolls i a explicar-me la rondalla d'en Joan de l'Ós!... Quina alegria de poder veure't! Quina alegria! *(es torna a posar a plorar)*.

(En això surt Mia i tota sorpresa l'increpa. Duu el davantal cargo-lat)

MIA:

Que et passa noi!

(Siló cuita a cloure la mà per amagar el mirallet i dissimula)

MIA:

Que tenies a la mà, que mirant-te-la parlaves tot sol?

SILÓ *(despistant)*:

Jo? No res!... Una espina de verder que m'hauré clavat, tot venint... I tu que hi duus al davantal?

MIA:

Què vols que hi dugui?... El blat de moro per a les gallines.

SILÓ:

Doncs, au! Ves *depressa* que ja és vespre!

MIA:

No tanta pressa, tampoc!

SILÓ:

Ah! No?

MIA:

Sembla que ens vulguis fer treballar a preufet!

(Mia surt d'escena)

ESCENA VIII

Siló i Cendroseta a la finestra, després Mia

(Siló quan es torna a creure sol, torna a mirar el mirallet dintre la mà, tot d'amagatotis)

SILÓ:

No sé pas com ho faré, per a tenir estona de veure't! M'agrada tant de pensar que tornes a estar amb nosaltres, amb mi, vaja!... I tinc tanta por que aquesta alegria em duri poc!... Poc, podia pensar que després de tant que t'he enyorat et tornaria a veure!... Quin poder més gran ha de tenir l'amo!... Ah! Els misteris i els secrets d'aquests encantaires! M'ha recomanat que no ho digui a ningú que et torno a tenir amb mi, quan miro aquest vidre, que sinó tot hauria acabat!... Ja em costarà guardar el secret amb aquestes dones de casa tan preguntaires!... Pobre de mi! Si et tornés a perdre, em moriria!... Oh! Oh! Oh! *(es posa a plorar)*.

MIA (*torna a entrar, creua l'escena*):

Tant de mal et fa que sanglotes? Porta, porta la mà que t'ho miraré!... i te la trauré amb una agulla.

SILÓ:

Ves, ves, que no me'n fio de tu! Encara m'hi faries un trau més gros. Ja me la trauré tot sol.

MIA:

Doncs, arregla't!
(*Mia entra dins*)

ESCENA IX

Siló i Cendroseta a la finestra

SILÓ:

No em deixaran un moment tranquil! Hauré de deixar-te a tu i no sé com *despedir-me'n*. Deixa'm que et faci un petó al front!

(*Al moment que li està fent petons, apareix Mia al portal amb un ganivet*)

ESCENA X

Cendroseta a la finestra. Al pati Siló i Mia.

MIA:

Amb les dents et vols arrencar l'espina? Porta, porta, ja veuràs com amb la punta del ganivet te la trauré *desseguida!*

SILÓ (*esverat i corrent*):

Auxili! Que la dona em vol tallar la mà! Fuig d'aquí mala bruija! Reina santíssima, ajudeu-me!

MIA:

Però que t'has tornat boig? Jo el que vull es llevar-te l'espina que et fa tant mal, que sanglotes com una criatura.

SILÓ (*picat*):

Jo com una criatura? Encara em vens a insultar i ofendre?

MIA:

Aquest home s'ha trastocat! A la vila me l'hi hauran donat una mala beguda i deu haver perdut el cap!

SILÓ:

Jo perdut el cap? I què és això que m'aguanta el barret, eh?

MIA:

Un cul d'olla.

SILÓ (*furiós*):

Un cul d'olla, desvergonyida? Ja no saps el que et dius!

MIA (*agafant-s'hi a broma*):

Ai! Senyor, davant de can Xurriaques

SILÓ (*seguint-la cantant*):

... n'hi ha un lledoner corcat
que hi fiquen les criatures

a dintre d'un sac lligat
el vell i la vella a dintre d'un picotí.

MIA (*interrompent-lo*):

Ja te'n deu fer de mal, si encara tens ganes de cantar ximpleries!

SILÓ:

Ves, ves a fer jaç a les vaques!

MIA (*tot sortint*):

S'ha trastocat! S'ha ben trastocat!

ESCENA XI

Cendroseta a la finestra. Siló, sol al pati

SILÓ:

Ara, sí, que ja no sé com dissimularé més. (*Tornant a mirar el mirallet*) Pare, adéu-siau! Avui ja no tindrè manera de tornar a parlar-vos; només us vull dir que aquí tot està com quan vos vivíeu, el bosc net, la quintana ben *conreuada* i l'amo content, tan content que ja veieu que ha arribat a fer-nos estar junts, d'agraït de la manera com vós i jo hem sabut dur-li la finca! Pare, soc un home com cal, un bon masover, les coses van com vós volíeu que les féssim! Pare!...

ESCENA XII

Mia, Siló i Cendroseta a la finestra

MIA (*entrant*):

Que enraones sol, encara? Crides al teu pare, potser? Que no saps? ...

SILÓ:

Jo el que sé és que quasi ja és fosc i tot ho tens per fer encara!

MIA:

Que et penses que jo ho he de fer tot, tota sola? Ja pots començar-te a treure la roba nova i venir que farem entrar el bestiar... On és la noia?

(*Cendroseta cuïta a sortir de la finestra*)

SILÓ:

L'hora que és et sembla que val la pena que em canviï la roba?

MIA:

Llavors, és que et creus que has vingut per a fer de senyor? (*anant a estirar-lo per una màniga*) Treu-te l'americana tan sols i vine a la cleda.

SILÓ:

Deixa que me l'estriparies! Ja me la trauré tot sol. Comença de passar.

(*Siló es fica la mà a la butxaca i hi deixa el mirallet abans de treure-se-la i deixar-la sobre d'un banyó de cadira*).

ESCENA XIII

Mia, Siló i Cendroseta que apareix pel portal

CENDROSETA:

Que no us trobeu bé, pare?

SILÓ:

Mai m'hi havia trobat tant com ara! Ben content que he tornat!

MIA:

Però, una mica tocat del cap també... I que vols foradar la butxaca amb tant d'escorfol·lar-hi amb la mà? Treu-te l'americana d'un cop.

SILO:

No em deixaràs mai tranquil! No és meva l'americana? ...

MIA:

Però, jo he de cosir-te-la quan hi ha un forat! Vejam que hi tens a aquesta butxaca?

SILÓ:

No, res, no hi tinc? La mà que em fa mal!...i no m'acquissis més.

MIA:

Però, si d'ençà que has arribat no fas més que parlar sol.²⁸

SILÓ:

Mira, el que passa és que tu t'estàs tornant una vella rondinaire!

MIA (*esglaiada*):

Oh! Veus, Cendroseta, el fastigós, em troba vella! Ja m'ho temia ja que me la fregies! Aquestes viles, aquestes viles! Però, vaja, si has perdut el cap per una altra, amb la fila que fas tu, ja estic segura que deu ésser ella ben galdosa!

SILÓ:

Davant de la teva filla goses fer aquests mals pensaments? No te la creguis, Cendroseta, no! El pare és un home com cal.

MIA:

Anem, anem a fer entrar el bestiar!

SILÓ:

Au, aneu, Cendroseta.

CENDROSETA:

Ja vindria, però he de posar el sopar a taula.

SILÓ:

Doncs au *depressa* no et torbis, que he arribat cansat i soparem de seguida.

MIA:

Sí, sí, cansat de fer el beneit!

SILÓ:

Maleït siga!

(*Surt Siló*)

ESCENA XIV²⁹

Cendroseta, sola

(Cendroseta en veure's sola es posa a mirar què duu son pare a la butxaca de l'americana. Hi troba el mirallet i en mirar-lo hi veurà una noia a dins, queda parada i es posa a plorar).

CENDROSETA:

Oh! Estem perdudes! Pobra mare!... *(torna a mirar el mirall)*
Sembla estrany que una noia tan joveneta i tan bonica pugui voler un home gran com el meu pare, oh! I casat! Que n'hi ha de maldat a les viles!

(Torna a posar el mirallet a la butxaca). Ah! Si la mare ho sabés, es moriria del disgust!... No li diré, no! Però, al pare, el cridaré a dins i li diré que ho sé tot i que si no llença això el descobriré!

Vaja si li diré!... Quina desgràcia ens ha caigut a sobre! El poca-pena, que no volia que jo em mirés cap noi!... i ell embolicant-se amb una joveneta com jo!... Quin disgust! *(plorant, desaforada d'un cantó a l'altre)*.

ESCENA XV

Cendroseta, Mia i Siló. Entren Mia i Siló i queden parats

MIA:

Ara, tu! Que és això de plorar d'aquesta manera? Que t'ha pessigat un escorpí?

CENDROSETA:

Pitjor, molt pitjor!

SILÓ *(tot temerós)*:

Però, què tens, Cendroseta?

CENDROSETA *(no sap què fer)*:

Tinc mal de queixal! Veniu a dins.

SILÓ *(a Mia)*:

Ves, corre a fer-li glopejar vi calent.

CENDROSETA:

No! no! Veniu que me l'arrencareu vos, pare!

SILÓ:

Jo?

CENDROSETA:

Sí! Ja se'm remou. I vós sou molt valent.

MIA:

Sí, sí. Corre-hi, Siló. Pobreta!

SILÓ:

Doncs, anem! Anem! Vine Mia. Tu, també, m'ajudaràs.

MIA:

No! Jo no! Ja saps que veure patir els altres em fa esgarrifar. Au! Cuita i arrenca-li *desseguida*, home.

CENDROSETA:

Si, si! Que es quedi fora la mare! Amb una que pateixi n'hi ha prou!

(Entren a la casa Cendroseta i Siló)

ESCENA XVI

MIA *(sola)*:

Ara sabré perquè butxaquejava tant aquest beneit!

(Mia es posa a mirar les butxaques de l'americana i treu el mirall, i el mira encuriosida. En veure-s'hi queda parada).³⁰

MIA:

Poca vergonya més que poca vergonya! Amb una velleta fastigosa s'ha hagut d'enredar! ... Que no em té a mi per entretenir-se a fer petons a aquesta arruïnada que té més arrugues que una surera? ... Agafaré un bastó i li trencaré per l'esquena! Deixar-me a mi, sola amb la noia, dies i dies, per a estar-se ell xalant amb un rebuig de dona, a la festa? *(agafa el bastó)*

Ja li posaré el cap a to, si és que li roda, ja!

(S'espera amb el bastó al peu de la porta)

ESCENA XVII

Tots tres

Surt Siló i Cendroseta

(Mia va per pegar-li cop de bastó)

SILÓ:

Que et tornes boja?

MIA:

Tu sí que t'has tornat felló!

CENDROSETA:

Sí, mare, sí! Pegueu-li! Us enganya amb una noia!...

MIA:

Amb una noia? ... amb una noia deu vegades més vella i més pansida que jo!

CENDROSETA:

No. Mare, no! Tant de bo fos així...

MIA *(anant a pegar-la a ella)*:

És a dir que tu l'abones, si és ben vella!

CENDROSETA:

No! Mare! Jo vull dir que no seria tan greu, si fos amb una dona gran! ...Però, és que és amb una noia de la meua edat, molt formosa, molt formosa!... Tant de bo jo ho fos tant!

MIA:

No sé pas què t'empatolles? No veus que ho sé tot!

CENDROSETA:

Però, si jo l'he vista sinó que a vós, no us ho volia dir. Per això plorava i he fet veure que era de mal de queixal!

- MIA:
On l'has vista?
- CENDROSETA:
Ell li feia petons. En porta el retrat a la butxaca!
- SILÓ:
Em fareu rodar el cap vosaltres, ara! No has vist que era el pare?
- MIA:
Ton pare! Ton pare s'averkonyiria d'un fill com tu! I si la noia ha vist que hi duies el retrat d'una joveneta, jo he vist que n'hi duies un d'una vellarda *regastanyera* que no voldria ningú del món!... Mira que a la teva edat!...
- SILÓ:
Prou! Sembleu esperitades! Ara us ensenyaré tot el que duc a la butxaca! (*mirant-ho bé i no trobant-ho*). On és? On redimoni, l'heu posat? (*posant-se trist*) Pobre pare! Vejam, si aquestes dones m'hauran jugat una mala passada i ja no us podré veure més?
- MIA:
No facis més el ximple i no busquis més! El retrat el tinc jo (*mostrant-li la mà closa*).
- SILÓ (*genollant-se*):
Torna-me'l, torna-me'l, Mia! Ja no aniré més a la vila! Faré tota la feina de casa. Tu i la Cendroseta podreu jeure tot el dia!
- MIA:
Ves, si ha arribat a trastocar-se aquest home! Per un tros de retrat...
- SILÓ:
No és el retrat! És el mateix pare! Viu, tal com era! Enraona i riu i fa moure els ulls i els llavis com jo mateix!
- MIA:
Vols que et trenqui el bastó per l'esquena, si encara t'entesques a voler fer-m'ho creure?
- SILÓ:
No t'enganyo! Ho mirarem tots amb compte i ho veuràs, que és així?
- MIA:
Jo? Que penses burlar-te, de mi? Oh! I davant de la nostra filleta, gosaries! ... A fer-me mirar la maturranga que t'ha trastocat?
- SILÓ:
No insultis el meu pare! Et juro que és el meu pare!!
- MIA:
Que et penses que no *m'enrecordo* ja del teu pare? Feia la mateixa cara que fas ara tu!
- SILÓ:
Doncs torna-me'l. Torna-me'l!
- MIA:
Primer, ho trençaré! Ja veus, Cendroseta, on hem anat a parar!

CENDROSETA:

Oh! Jo penso que encara té l'altre retrat de la joveneta, que jo li he vist, mentre entràveu el bestiar!

SILÓ:

No en tinc cap més! No hi tinc res més, a la butxaca! Vosaltres sou! Que mentre jo he estat fora, us deveu haver venut l'ànima al diable! Pobre de mi! Ara que hauríem estat feliços, hauré de viure amb dues dones esperitades, plenes de mals pensaments i visions!

MIA:

Oh! Calles o et trenco el cap! Cendroseta, pren-li l'altre retrat.

SILÓ (*acostant-li l'americana*):

Ja pots buscar, ja! No hi duc res més! No m'ha donat pas cap més objecte l'amo!

MIA:

L'amo! L'amo! Deu ésser una altra bona peça com tu!

SILÓ (*condolgut*):

Fins l'amo insultaràs ara? Això que us ha fet tants bells presents!

CENDROSETA (*després d'haver mirat tota l'americana*):

No hi ha res més, mare!

MIA:

Ja el deu haver amagat prou, aquest cràpula.

SILÓ:

Per l'amor dels Sants! Posa't sobre sí, Mia. Mirem junts amb calma aquest objecte.

MIA (*esverant-se*):

Amb calma? Encara, amb calma? Ets poca-vergonya! Ni amb calma ni de correguda no el veuràs més! Té! (*el rebot per terra i se'n fan tres trossos*).

SILÓ (*corre a collir-ne un i comença a fer-li petons plorant*):

Pare! Pare! Quina manera de tractar-vos la jove! Sempre ha fet igual!

CENDROSETA (que n'ha collit un altre, el mira també):

Mare, veieu com és aquella joveneta que us deia? Mireu (*acostant-se-l'hi*).

MIA (*que havia collit el tercer*):

La vellota, dona, la vellota és! Ho veig prou, altre cop!

CENDROSETA (*acostant-s'hi més i mirant-se juntes els dos trossos junts*):

Mirem-lo bé.

MIA:

Però, si aquesta joveneta és igual que tu! Ben igual!

CENDROSETA:

I l'altra és com vós!

MIA:

Diantre! D'això ja n'he sentit parlar! És un espill! (*Mirant el seu home*). Ja ets ben beneit, Siló! Ets tu mateix i no el teu pare el que hi veus a dintre!... És un espill, això!

SILÓ (*desencisat*):

Sí que em sap greu (*llençant el seu tros*).

MIA:

Més me'n sap haver-m'hi vist jo mateixa, després de tot el que he dit! (*llençant el seu tros, també*).

SILÓ:

Vet aquí el que porta l'èsser mal pensada i curiosa.

CENDROSETA (*amoixant el seu pare*):

Però jo estic contenta pare (*mirant-s'hi*).

SILÓ:

Ja arribarà dia, que voldràs llançar-lo, tu també!

MIA:

Llença'l, ara, noia; creu-me! Mai més et trobaràs com avui... i cada dia et donarà més neguit.

SILÓ:

Sí, Cendroseta, sí! Un espill trencat duu mala *estrugança*.

CENDROSETA:

Demà, l'enganxaré amb saliva dejuna.

SILÓ (*prenent-li i llançant-lo*):

Ui! Que en tindries per hores! Entre mirant-hi i enganxant-lo. Les vaques es moririen de fam. Llença'l, llença'l, al capdavall era meu i no vostre! Anem a sopar! (*agafant-les totes dues*).

FI

Notes

- 1 Vg. VELLVEHÍ I ALTIMIRA, Jaume (2018). «La relació entre Esteve Albert i Corp i l'escriptor occità Max Roqueta» Sessió d'Estudis Mataronins (núm. 34, 2018, p. 337-344). Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró; i VELLVEHÍ I ALTIMIRA, Jaume (2020). «L'occitanisme d'Esteve Albert i Corp (Dosrius, 1914 – Andorra la Vella, 1995): de la revista Vida Nova al Cercle d'Agermanament Occitano Català». a *Fidelitats e dissidències. XIIè Congrès de l'Association internationale d'études occitanes (Albi 2017)*. Tolosa: Associacion Internacionala d'Estudis Occitans, p. 367-374.
- 2 Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà (=ACPS) 210-1-T1. Carta d'Esteve Albert a Pere Grau, Andorra, 28 d'octubre de 1993.
- 3 Arxiu Nacional Catalunya. Fons 393, Carta d'Esteve Albert a Miquel Guinart de 4 de gener de 1957.
- 4 ACPS210-1-T1. Carta d'Esteve Albert a Pere Grau, Andorra, 28 d'octubre de 1993.
- 5 En occità es publicà per primer cop a la revista Oc, 12 desembre de 1981, 33-59 i en volum a *Lo miralhet*, [seguit de] *Pater als ases*. Tolosa-Montpelhièr: Institut d'Estudis Occitans- Occitània, 1985, 3-39.
- 6 Tradicionalment, el nom *Cendroseta* es correspon al que en català coneixem com a *Ventafocs*, o en alguns casos *Cendrosa* o *Cendrellosa* al País Valencià.
- 7 ACPS210-1-T1. Carta d'Esteve Albert a Pere Grau, Andorra, 28 d'octubre de 1993.
- 8 ACPS210-1-T1-11644. Max Roqueta: *Lo Miralhet*.
- 9 *Mirallet1* i *Mirallet2*: «Cendroseta està mirant per la finestra, tota melindrosa. Després Mia surt al portal i després de mirar ençà i enllà, es posa a cridar com si pensés que la noia ha anat molt lluny».
- 10 Omet l'acotació: «sorpresa, mirant-la».
- 11 *Mirallet1* i *Mirallet2*: «no hi has de fer res a la finestra».
- 12 Omet: «i no has parlat mai amb cap més que amb el teu pare».
- 13 *Mirallet1* i *Mirallet2*: «Sembla estrany que no sigui aquí ja! Fa cinc dies que va marxar a la vila... No és pas de bon averany que un home que, a la vila, ha passat anys sencers sense acostar-s'hi, ara no en sàpiga tornar!».
- 14 *Mirallet1*: «a tallar-se la clatellina i fer-se treure el pèl del morro», i *Mirallet2*: «a fer-se treure el pèl del morro»
- 15 Segueix *Mirallet2* que omet dues intervencions anteriors recollides en *Mirallet1*: «CENDROSETA: Vós també ho feu, de vegades! / MIA – Jo m'ho faig aquí casa; però, el teu pare el té tan llarg i fort que la feina és del barber cada vegada que hi va... Sort que ja no hi va gaire!».
- 16 *Mirallet1* i *Mirallet2*: «No, et dic que no!... S'havia fet afaitar pel barber de la vila a pèl i repel».
- 17 En endavant, fins a l'escena XIII, l'únic testimoni alternatiu és *Mirallet1*.
- 18 Omet: «Mia – Li havies d'haver dit que sí que hi era! / Cendroseta – Si no hi era!» de *Mirallet1*.
- 19 *Mirallet1*: «Ara, com que és tan "guapo", aviat vaig trobar-me que la por ja m'havia passat».
- 20 Omet l'acotació: «increpant-lo».
- 21 *Mirallet1*: «Cendroseta surt d'una correguda i abraça el seu pare tota joiosa».
- 22 *Mirallet1*: «Ves-me a buscar un trago de vi fresc i no us preocupeu per mi!».
- 23 «L'any passat et va regalar aquella escopeta de pedra foguera, que era la més nova i bonica de totes les d'aquest veral. L'altre aquell bastó».
- 24 «I una altra vegada et va regalar un ganivet de caça... i la mula».
- 25 «Mia, (*entra a la casa rondinant*): Aquest home ha begut massa! Vet-aquí el que n'ha tret del tec! Devia tenir bocassa i pel camí devia entrar a cada casa a beure! Estem perduts! / (*Quan Mia ha entrat, Siló es gira i treu una cosa en el palmell de la ma, de la butxacca i en anar a mirar-la, es gira i veu que Mia treu el cap i l'esguarda estranyada*) / SILÓ: Sembles atontada! / MIA: Em penso que el sol se t'ha ficat al cap».
- 26 A *Espill*, aquesta escena només conté part de la primera intervenció de Siló que seguim per no perdre la coherència. En endavant, seguim *Mirallet1*, l'únic testimoni que continua l'obra fins a l'escena XIII.
- 27 El mecanoscrit s'interromp amb l'inici d'aquesta frase «Quan l'amo m'ha donat aquest vidre, he». Reprenem a partir de *Mirallet1* obviant l'inici de l'escena V que correspon a l'escena VII per l'error de numeració que ja hem explicat.
- 28 En endavant seguim M, l'únic testimoni de les escenes finals.
- 29 La numeració de les escenes es correspon a la continuació de *Mirallet1*, que ja era errònia. Segons M es tracta de l'escena XII.
- 30 Rectificació que suprimeix «El rebot per terra fent tres trossos».